

BAZI GIDA KATKI MADDELERİNİN SAĞLIĞA ZARARLI OLDUĞUNU İDDİA EDEN BROŞÜRLER İLE İLGİLİ SAĞLIK BAKANLIĞI BASIN AÇIKLAMASI

Günümüzde gıda maddelerinin üretim ve tüketim ilişkileri dikkate alındığında, gıda maddelerinin üretiminde gıda katkı maddesi kullanımı teknolojik bir zorunluluktur. Çünkü, gıda katkı maddeleri gıdaya yalnızca tat, koku veya renk kazandırmak için kullanılmamaktadır. Gıda katkı maddelerinin esas kullanım alanı gelebilecek olumsuz değişimlerin önüne geçilmesi, asit oranının düzenlenmesi, oksitlenmesinin önlenmesi, içerisindeki maddelerin birbirlerinden ayrılarak özelliklerinin değişmesine engel olunması, tortulaşmasının ve kıvamın değişmesinin önlenmesi gibi gerekli işlemler içindir.

Gıda katkı maddeleri, gerek gıda maddesine ve gerekse de insan sağlığına etkileri açısından sahip oldukları özellikler dikkate alınarak, sertifikalı ve sertifikasız olmak üzere iki ana gruba ayrılır. Sertifikasız gıda katkı maddelerinin üreticiler tarafından ne miktarda olursa olsun kullanımının insan sağlığı üzerinde hiçbir etkisi olmadığı için gıda maddelerinde kullanımı serbesttir. Ancak, sertifikalı gıda katkı maddelerinin kullanımı; hangi gıda katkı maddesinin hangi gıda maddesine en fazla ne oranda kullanılabileceği mevzuatta belirlenmiş olup, izne ve denetime tabidir.

Bugün için katkı maddeleri ile ilgili geçerli olan mevzuat Umumi Hıfzısıhha Kanununa göre çıkarılmış olan Gıda Katkı Maddeleri Yönetmeliğidir. Ancak, Haziran 1995'de çıkarılan 560 sayılı Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararname konu ile ilgili olarak Gıda Kodeksinin çıkarılmasını ve gıda katkı maddeleri ile ilgili düzenlemenin burada yer almasını belirlemiştir. Söz konusu Gıda Kodeksi hazırlanmakta olup, yayımlandığı tarihten itibaren gıda maddelerinin üretimi ve denetimi Gıda Kodeksine göre yürütülecektir. Mevcut ve hazırlanmakta olan mevzuat; Dünya Sağlık Teşkilatı (WHO) ve Dünya Gıda ve Tarım Teşkilatı (FAO)'nun birlikte komite oluşturarak yürüttüğü, Avrupa Topluluğu ve Amerika Birleşik Devletlerinin Gıda ve İlaç Kurumunun (FDA) çalışma sonuçlarına göre düzenlenmektedir. Söz konusu çalışmalardaki gelişmeler mevzuata aktarılmaktadır.

Kanun Hükmünde Kararname, gıda maddesi üreten işyerlerinde Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca herbir gıda maddesine üretim izni verilmesi ve üretimin denetlenmesi, Sağlık Bakanlığınca ise gıda maddeleri satış yerlerinin ve bu yerlerde satılan gıda maddelerinin yürütülmesini öngörmektedir.

Gıda satış yerleri ve bu yerlerde satılan gıda maddelerinin sağlığa uygunluğunun denetimi Sağlık Bakanlığının sorumluluğunda yerel yönetimlerle işbirliği içinde yapılmaktadır. Bu amaçla, her yıl yaklaşık olarak bir milyonu aşkın gıda maddesi piyasadan örnekleme yoluyla alınarak, Sağlık Bakanlığınca bağlı laboratuvarlarda analiz edilmektedir. Yapılan analizlerde gıda maddelerinin içerdikleri katkı maddeleri açısından sağlığa uygunluğu gibi diğer açılardan da analizleri yapılmaktadır. Analizler sonucu uygun bulunmayan gıda maddesi örneği ile aynı özellikleri taşıyan ürünler piyasadan toplanarak imha edilmektedir. Yapılan denetimlerde saptanan sağlığa uygunsuzluk nedenleri arasında daha çok, gıda maddesinin raf ömrünü geçirmesi ya da uygun koşullarda saklanmaması nedeniyle meydana gelen bozulmalar saptanmaktadır. Bu noktada da sağlığımızın korunması için, ilgili kamu kuruluşlarınca yürütülen denetimler kadar tüketici bilincinin de önemli olduğunu vurgulamak isterim ve gıda maddelerinin satın alınması ve tüketilmesi aşamasında tüm vatandaşlarımızın etiket üzerinde yer alan bilgilere ve gıda maddesinin genel görünümüne özen göstermelerini bir kez daha hatırlatmak isterim.

Mevcut Gıda Katkı Maddeleri Yönetmeliğinde ve çıkarılmakta olan Gıda Kodeksinde tanımlanan, hangi gıda katkı maddesinin hangi gıda maddesine en fazla ne oranda kullanılabileceğinin tesbiti yıllar süren hayvan deneyleri sonucunda belirlenmektedir. İlk aşamada, kullanılmak istenen herhangi bir gıda katkı maddesinin deney hayvanlarına verilerek, deney hayvanlarında sağlık sorunu oluşturmaya başladığı dozun ancak yüzde biri oranındaki miktarının gıda maddelerinde kullanımına ön izin verilir. İkinci aşamada ise, gıda katkı maddelerinin insan sağlığını etkilemesi yaş, cinsiyet ve vücut ağırlığına göre değişkenlik gösterdiği için; katkı maddesinin ekleneceği gıda maddesinin en hassas insan grupları tarafından hangi sıklıkta ve en fazla ne miktarda tüketildiği ve tüketilebileceği araştırılır ve gerekli görülürse söz konusu yüzde birlik oran daha da aşağıya çekilir. Bu araştırma sonrasında, günlük alınabilecek maksimum miktardan yola çıkarak; uluslararası düzeyde birbirine yakın ve her ülke kendisi için geçerli olan gıda katkı maddelerini ve bu maddelerin gıda maddelerinde en fazla ne oranda kullanılabilceğini, ülkenin gelenek ve göreneklerini de dikkate alarak, mevzuatla belirleyerek yayımlar. Bugün tüm ülkelerde yukarıda tanımlanan süreçten geçmiş ve kullanılmakta olan yaklaşık 400 civarında gıda katkı maddesi vardır. Bu sayı hiçbir ülkede bunun üzerinde değildir. Ancak, bazı ülkeler katkı maddesinin kaynağını, örneğin hayvan kaynaklı ise elde edildiği hayvanı, ve var ise ülkesine özel değerlendirmeleri dikkate alarak bazı gıda katkı maddelerinin ülkelerinde kullanımını yasaklamaktadırlar. Ama, hiçbir ülke uluslararası düzeyde genel kullanım izni olmayan bir gıda katkı maddesinin ülkelerinde kullanımına izin vermemektedir. Çünkü, gıda maddeleri de diğer ürünler gibi uluslararası ticarete önemli bir yer tutmaktadır. Yine bu nedenle de, gıda katkı maddelerinin uluslararası sınıflaması bir gereklilik olmuştur. Kamuoyunda, E kodu ile bilinen tanımlama, birçok ülkenin kullandığı ve Avrupa Birliği'nin yaptığı bir gıda katkı maddesi sınıflamasıdır. Bu sınıflamada, gıda katkı maddesinin gıda maddesine kazandırdığı özellikler dikkate alınmıştır.

Son günlerde bazı kuruluşlar gıda katkı maddeleri ile ilgili sağlık açısından uyarıcı olduğunu iddia ettikleri broşürler yayımlamaktadırlar. Söz konusu broşürlerde konu ile ilgili yanlış ve çelişkili bilgiler mevcuttur. Örneğin, bu broşürlerde gıda katkı maddeleri şüpheli, tehlikeli, kanser ve sinir hastalığı oluşturanlar şeklinde sınıflanmaktadır. Gıda katkı maddeleri için böylesi bir sınıflama doğru değildir. Çünkü, yukarıda belirttiğimiz araştırma süreçlerinden geçmiş ve bugün belirlenmiş miktarlarda kullanımına izin verilen gıda katkı maddelerinin insan sağlığı üzerinde olumsuz etkileri yoktur. Her maddede olduğu gibi, bir maddenin herhangi bir olumlu ya da olumsuz etkiyi oluşturabilmesi için o maddenin belirli bir oranın üzerinde kullanımı gereklidir. Bu oranın altında, beklenen bir etkiyi oluşturması bilimsel olarak mümkün değildir.

Gıda katkı maddeleri alanı dışından konu ile ilgili bir örnek verecek olursak, insan vücudu kendisine zararlı olabilecek birçok çevresel etkenle karşılaşmaktadır. Ancak, bu etkenlerin birçoğu insan vücudunda belirli bir eşik değere ulaşmadığı ve belirli süreler içinde insan vücudundan atılarak uzaklaştırıldığı için olumsuz bir etki oluşturamazlar. İşte, gıda katkı maddelerinin vücutta birikmeyecek, vücut tarafından kolaylıkla uzaklaştırılabilecek ya da vücutta herhangi bir şekilde zararlı bir maddeye dönüşmeyecek olan maddeler gıda katkı maddesi olarak kullanılır.

Gıda katkı maddeleri alanından değişik örnekler verecek olursak, örneğin, bu broşürlerde en tehlikeli ve kanser yapıcı olarak bildirilen E 330 kodu ile tanımlanan katkı maddesi sitrik asittir. Sitrik asit halk arasında limon tuzu olarak bilinir ve kullanılır. Limon gibi meyvalarda doğal olarak bulunan bu organik asit, meyva suyu ve nektarı üretiminde asitlik düzeyini düzenlemek için kullanılmaktadır. E 330 sitrik asit, Avrupa Topluluğu ve Amerika Birleşik Devletleri başta olmak üzere tüm dünya ülkelerinde sınırsız kullanımına izin verilmiş ve üstelik doğal bir gıda katkı maddesidir.

Yine aynı broşürlerde, E 211 kodu ile belirtilen ve kanser oluşturduğu iddia edilen gıda katkı maddesi benzoik asit olup, gazlı içecekler, soslar, margarinler ve peynirlerde kullanılmaktadır. Ülkemizde, bu maddenin bir kişi için günlük alınabilecek maksimum miktarı kilo başına 5 miligramdır. Bazı Avrupa Topluluğu ülkelerinde ise, bu oran 10 miligram olarak belirlenmiştir. Örneğin, 50 kilogram ağırlığında bir insan günde 250 miligrama kadar benzoik asit gıdalarla alabilir. Bir kişinin bir günde piyasada var olan margarinlerden yaklaşık olarak 250 gram tüketmesi ile sınır değerini ancak yüzde birine varılabilir. Ancak, kişi başına bir günde tüketilen margarin ise 30-35 gramı geçmemektedir. Dolayısı ile, katkı maddelerinin insan sağlığı üzerinde herhangi bir etki oluşturabilecek dozuna bir gün içinde bile ulaşmak mümkün değildir. Kaldı ki, etkinin oluşabilmesi için uzunca bir süre kişinin sözcüğü konusu eşik değeri aşması gerekmektedir. Böylesi uzun süreli sınır değerleri aşan gıda katkı maddesi kullanımının da gerçekleşme olasılığı, o gıda maddesini en çok tüketen ve en hassas insan grupları da dahil olmak üzere sıfırdır. Gıda katkı maddeleri ile ilgili ulusal ve uluslararası düzeyde mevzuatın geliştirilmesi için yürütülen bilimsel çalışmalar bu yaklaşım üzerine kurulmuştur.

Gıda katkı maddelerinin mevzuatta tanımlanan limitler altında gıda maddelerinde kullanımı insan sağlığı açısından olumsuz bir etki yaratmamaktadır. Yukarıda tanımlanan bilimsel çalışmalar sonucu geliştirilen gıda katkı maddesi mevzuatında tanınan sınırlar içerisinde gıda katkı maddesinin kullanılıp kullanılmadığına yönelik denetimler ise; satış aşamasında Sağlık Bakanlığı, üretim aşamasında Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı tarafından yoğun olarak sürdürülmektedir. Doğru ve uygun miktarlarda gıda katkı maddesinin kullanılıp kullanılmadığına yönelik yapılan piyasa denetimlerinde, gıda maddelerinde izin verilen sınırların üzerinde gıda katkı maddesine rastlanılmamaktadır.

Kaynağı ve dağıtım gerekçesi belli olmayan bu broşürler aracılığı ile vatandaşlarımıza iletilen bilginin bilimsel gerçekler ile bağdaşmadığını ve vatandaşlarımızı yanıltıcı mahiyette olduğunu, sağlık teşkilatının bir üst düzey yetkilisi olarak açıkça belirtmek ve Sağlık Bakanlığının konuyu hassasiyetle izlediğini ifade etmek istiyorum. Bu çerçevede yazılı ve sözlü basın kamuoyunu doğru bilgilendirmede önemli bir rol oynadığına ve tüm kitle iletişim araçlarının bu konuda yardımcı olacağına inanıyorum. Bakanlığımızca, Valiliklere ve İl Sağlık Müdürlüklerine gönderilen bir yazı ile konu hakkında bilgi verilmiş olup, yerel kitle iletişim araçları aracılığı ile vatandaşlarımıza doğru bilginin iletilmesi istenmiştir.

Dr. Aytun ÇIRAY

Sağlık Bakanlığı Müsteşarı